

TWÓRCZA RESOCJALIZACJA

OD KOREKCJI DO ROZWOJU

INSPIRACJE TEORETYCZNE DOTYCHCZASOWYCH MODELI RESOCJALIZACJI

- **konceptcje behawioralne - najmocniej uzasadnione naukowo (Pawłow, Thordike, Skinner, Watson, Hull)**
(teorie uczenia się zachowań społecznych, system wzmocnień pozytywnych i negatywnych, schemat R-S) – metodyczne formy oddziaływań np. ekonomia punktowa, system progresywny itp.
- **konceptcje psychodynamiczne**
uzasadnione naukowo lecz wywołujące wątpliwości (Freud, Jung, Abraham, Adler, Erikson, Horney, Sullivan, Fromm)
(psychoanaliza, neopsychoanaliza, dominująca rola doznań we wczesnym dzieciństwie, id, ego, superego, wewnętrzna energia: eros i thanatos) – metodyczne formy oddziaływań psychoterapia głębinowa, psychoterapia grupowa, socjodrama, psychodrama itp.)
- **konceptcje humanistyczne - uzasadnione naukowo lecz polemiczne (Maslow, Kelly, Allport, Rogers, Dąbrowski, Kozyra)**
wynikające z nurtu psychologii humanistycznej – poszukiwania indywidualizmu i pierwiastków humanistycznych w ludzkiej egzystencji. Jednostka ludzka jest indywidualna i niepowtarzalna, jest wartością samą w sobie. Metodyczne formy oddziaływań zindywidualizowane podejście w procesie resocjalizacji, podmiotowość wychowanka, docenienie roli rozwoju osobowego człowieka. Liberalizm pedagogiczny, antypedagogika itp.
- **konceptcje wynikające z idei postmodernistycznych - bez uzasadnienia naukowego, oparte na zindywidualizowanych doświadczeniach (Fukuyama, Foucault, Bauman, Derrida, Rorty)**
wszystko już było, a to co jest, jest powtórzeniem, utrata sensu wpływu na bieg wydarzeń, zanegowanie istoty i skuteczności oddziaływań resocjalizacyjnych, powrót do myśli oświeceniowej retributywności kary i wolnej woli sprawcy czynu.

Dotychczasowe koncepcje resocjalizacji oparte na wspomnianych założeniach teoretycznych nadają jej charakter działań eliminująco – korekcyjnych. Tendencja ta widoczna jest zarówno w oddziaływaniach instytucjonalnych jak i pozainstytucjonalnych. Powszechna fala krytyki efektywności (skuteczności) oddziaływań resocjalizacyjnych mierzonych tzw. recydywą czyli kontynuacją kariery przestępczej (około 85% populacji) zmusza do zadania zasadniczego pytania: czy rzeczywiście resocjalizacja jest niemożliwa i bezcelowa? A może w części przypadków popełniamy błąd fałszywej przesłanki, przyjmując niewłaściwe założenia teoretyczne i wynikające z nich rozwiązania metodyczne?

Spróbujmy zinterpretować proces resocjalizacji w odmienny sposób i osadzić go w innych niż klasyczne kontekstach teoretycznych.

PRZESŁANKI TEORETYCZNE TWÓRCZEJ RESOCJALIZACJI

- **Koncepcje interakcyjne** mające swoje źródła w interakcjonizmie symbolicznym (Herbert Blumer, George Herbert Mead, Erving Goffman) który zakłada istotną rolę znaczeń symboli w ludzkich działaniach. Kontakty międzyludzkie interpretowane są jako wymiana i współtworzenie symbolicznych znaczeń wywołanych interakcjami, stymulujących i modyfikujących interakcje. Konsekwencją tych procesów jest kształtowanie osobowości partnerów interakcji i tworzenie możliwości funkcjonowania w grupach społecznych. Kategoriami analizy w interakcjonizmie są: Umysł – rozumiany jako proces myślenia w kategoriach alternatywnych możliwości działania, Jaźń – świadomość swojej odrębności, Interakcja – wzajemne oddziaływanie na siebie dwóch lub więcej jednostek, polegające na obustronnym wpływaniu na swoje zachowania, Społeczeństwo – forma życia zbiorowego ludzi, oparta na interakcjach pomiędzy jednostkami, które tworzą samowystarczalną zbiorowość. Dla prezentowanej koncepcji resocjalizacji szczególne znaczenie posiadają teorie: stygmatyzacji i destygmatyzacji, oraz ról społecznych – tzw. „teatr życia społecznego” E. Goffmana.

- **Koncepcje Kognitywne** mające źródła w psychologii poznawczej, a szczególnie poznawczych teoriach osobowości (Geroge Kelly, Raymond Cattell, Janusz Reykowski). Teorie zakładają, że ludzka aktywność psychiczna i społeczna jest tworzeniem reprezentacji i konstruowaniem rzeczywistości, to zaś pozwala nam na przekształcanie siebie poprzez konstrukty (zasoby informacyjne) tworzone poprzez porównania, polegające na dostrzeganiu podobieństw i różnic między zdarzeniami. Właśnie te różnice w systemach konstruktów są przyczyną problemów w interakcjach społecznych i komunikacji międzyludzkiej. Osobowość jest indywidualnym systemem ustrukturalizowanych informacji a więc niepowtarzalnych, osobistych doświadczeń a wejście z inną osobą w pogłębioną interakcję wymaga poznania i zaakceptowania systemu jej konstruktów (skryptów poznawczych i atrybucji). System skryptów i atrybucji nie wymusza bezradnego podlegania presji zdarzeń, lecz pozwala na rozstrzygnięcie o ich znaczeniu:” ponieważ w żaden sposób nie można dokonywać wyborów poza światem alternatyw, które samemu się zbudowało” (G.Kelly, 1958)

- **Koncepcje heurystyczne** (heurystyka – *umiejętność wykrywania nowych faktów i związków między faktami, zwłaszcza czynności formułowania hipotez, Encyklopedia PWN*) zajmują się metodami rozwiązywania problemów w sposób twórczy, wspieraniem procesów tworzenia, oraz struktur i mechanizmów tych procesów. Umożliwiają samodzielne dochodzenie do twórczych rozwiązań życiowych sytuacji problemowych. Podobnie jak w koncepcjach poznawczych w heurystyce informacje i ich zbiory stanowią podstawowy fundament kreowania zmian. Można w pewnym uproszczeniu stwierdzić, że heurystyka jest metodą twórczości (Goralski. 2003)
- **Koncepcja tożsamości** Anthony Giddensa: definiuje ją jako”... funkcjonalny sposób myślenia o samym sobie i własnych priorytetach w kontekście ich społecznego odbioru...” (A. Giddensa, 2007-wykład niepublikowany). Funkcjonalność myślenia o sobie przekłada się na treść pełnionych ról społecznych, natomiast funkcjonalność myślenia o priorytetach, na wybory ról i ich zakresów. Współtworzy to tak zwaną tożsamość indywidualną (jednostkową). Konteksty społecznego odbioru posiadają charakter informacyjnego sprzężenia zwrotnego i nadają wymiar tzw. Tożsamości społecznej.

PIĘĆ ZASADNICZYCH RÓŻNIC POMIĘDZY KONCEPCJĄ TWÓRCZEJ RESOCJALIZACJI A RESOCJALIZACJĄ TRADYCYJNĄ

- **Nieprzystosowanie społeczne** można interpretować jako problemem **dewiacyjnie ukształtowanej tożsamości** a nie jak się tradycyjnie uznaje: wadliwych postaw (Pospiszyl, 1973), nieakceptowania i nieprzestrzegania norm społecznych (Konopnicki, 1972), nieadekwatnych postaw, przekonań i nastawień (Czapów, 1978), zaburzonych relacji interpersonalnych (Urban, 2005), czy patologicznych cech osobowości oraz negatywnych preferencji aksjologicznych (Pytka, 1986, 2005); Zgodnie z założeniami poznawczej teorii osobowości elementarnymi składnikami osobowości są informacje (konstrukt teoretyczny) które tworzą **strukturę Ja, samoocenę, poczucie kontroli, oraz tożsamość**. Osobowość nastawiona jest na poszukiwanie informacji podtrzymujących koncepcję Ja, świata zewnętrznego, oraz mocy regulacyjnej jednostki.

- **Celem resocjalizacji jest więc rekonstrukcja struktury Ja, uadekwatnienie i urealnienie samooceny, zrównoważenie poczucia kontroli oraz w konsekwencji przemiana dewiacyjnej tożsamości w tożsamość niedewiacyjną (akceptowalną społecznie).** Jest to w istocie proces kreowania alternatywnych parametrów tożsamości a nie eliminowanie parametrów istniejących.
- Osiągnięcie tego celu jest możliwe poprzez **metodyczne stymulowanie rozwoju struktur i mechanizmów procesów poznawczych i twórczych** jednostek nie przystosowanych społecznie, a więc struktur zasadniczo nierozwiniętych i zablokowanych u tej kategorii osób.
- **Metodą resocjalizowania jest oddziaływanie poprzez inspirowaną i metodycznie utrwalaną autoprezentację wizualizowanych parametrów tożsamości**
- Tak rozumiana resocjalizacja jest w swojej istocie **kreowaniem i rozwijaniem potencjałów** a nie jak to się tradycyjnie przyjmuje korekcją, psychokorekcją czy socjokorekcją.

**KOGNITYWNO-INTERAKCYJNA
PERSPEKTYWA POWSTAWANIA
TZW. PŁYNNNEJ TOŻSAMOŚCI
I TOŻSAMOŚCI DEWIACYJNEJ**

Pojęcie „płynnej tożsamości” Anthony Giddensa. *

* tożsamość – „funkcjonalny sposób myślenia o samym sobie i własnych priorytetach, w kontekście ich społecznego odbioru”.

destrukcyjne strategie działania

(agresja, autoagresja, wycofanie, przestępczość)

osobowe i pozaosobowe destruktywne multiplikacje informacyjne

(agresywna dominacja informacji nad wiedzą, informacje płytkie i wykluczające się, powstawanie wirtualnej przestrzeni społecznej itp.)

zaburzone informacyjne procesy socjalizacji

(zindywidualizowana asymilacja wykluczających się informacji w rodzinie i kręgach społecznych)

tożsamość dewiacyjna

obrona statusu osobowego jednostki (mechanizmy obronne – zniekształcanie informacji na różnych poziomach schematów poznawczych)

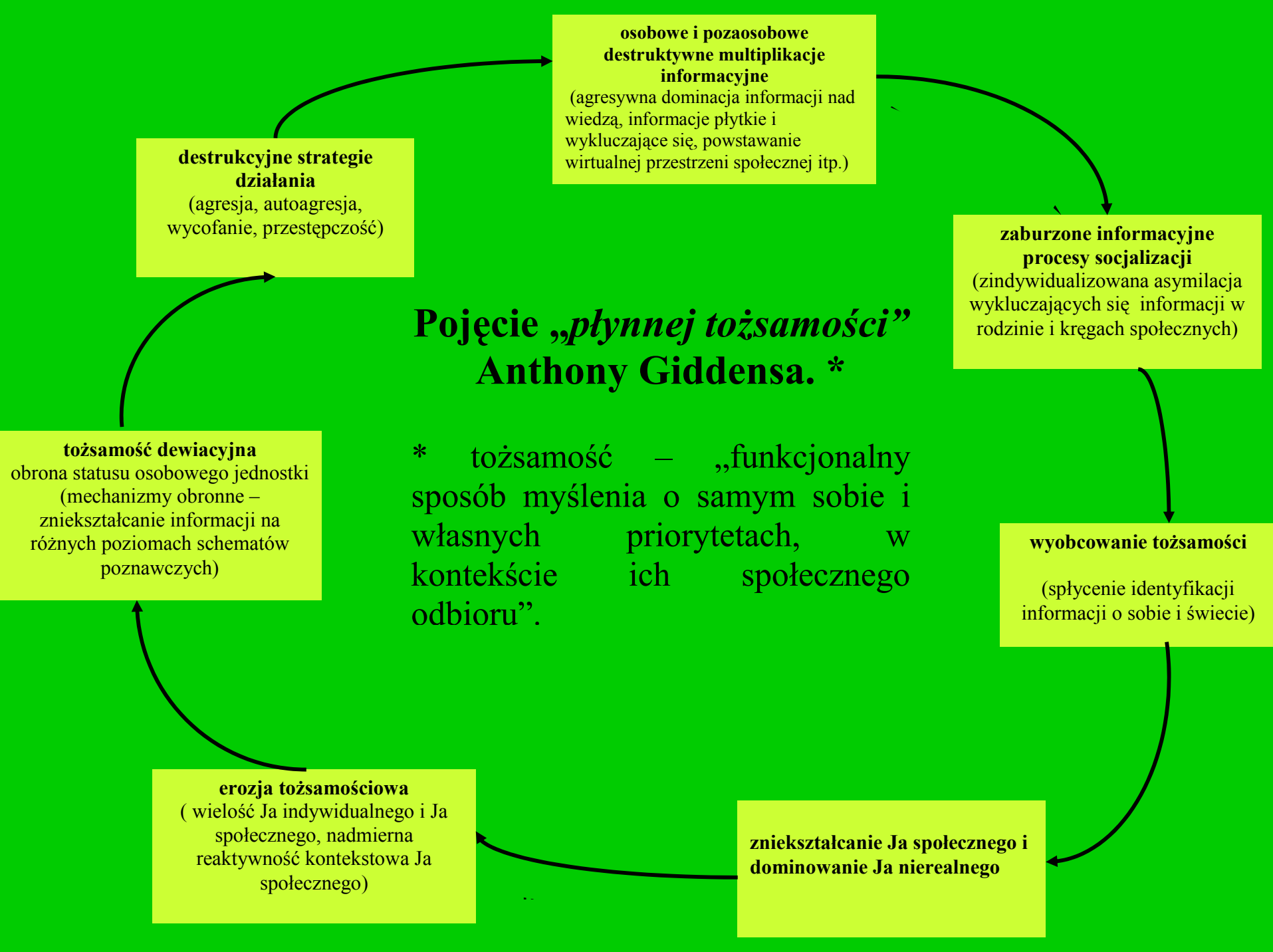
wyobcowanie tożsamości

(spłylenie identyfikacji informacji o sobie i świecie)

erozja tożsamościowa

(wielość Ja indywidualnego i Ja społecznego, nadmierna reaktywność kontekstowa Ja społecznego)

zniekształcanie Ja społecznego i dominowanie Ja nierealnego

RESOCJALIZACYJNE STYMULOWANIE ROZWOJU JAKOŚCI SCHEMATÓW PROCESÓW POZNAWCZYCH I TWÓRCZYCH

- Metody twórczej resocjalizacji jako stymulatory procesu destygmatyzacji poprzez zinternalizowane autoprezentacje i wizualizacje (*teatr resocjalizacyjny, resocjalizacja poprzez aktywność sportową, drama, muzykoterapia, plastykoterapia*).

STRUKTURY POZNAWCZE I TWÓRCZE ROZWIJANE W PROCESIE TWÓRCZEJ RESOCJALIZACJI

Percepcja: od percepcji fizjonomicznej do allocentrycznej.

Emocje: od emocji negatywnych do pozytywnych.

Motywacje: od motywacji instrumentalnych do autonomicznych.

Pamięć: od fazy zapamiętywania do fazy przywoływania pamięciowego.

Myślenie: od myślenia stereotypowego do metaforycznego.

Wyobrażenia: od wyobraźni odtwórczej do wyobraźni twórczej – kreowanie mechanizmów wizualizacji.

POJĘCIE DESTYGMATYZACJI I DEWIACJI POZYTYWNEJ w procesie twórczej resocjalizacji

- **Destygmatyzacja** jako proces kasowania tożsamości dewiacyjnej i pozbawianie piętna dewianta.
- **„Olśnienie dewiacyjne”**- uświadomienie sobie swojego statusu indywidualnego i społecznego.

- Walka „samego ze sobą” i wyrzeczenie się fragmentów Ja.
- Przekształcanie parametrów dewiacyjnych w parametry akceptowane społecznie.
- Pozytywna dewiacja jako efekt negocjacji dwóch tożsamości.

OD TOŻSAMOŚCI DEWIACYJNEJ DO EX-DEWIACYJNEJ – DESTYGMATYZACJA INDYWIDUALNA W PROCESIE TWÓRCZEJ RESOCJALIZACJI

- Przyswajanie nowych „kostiumów tożsamościowych” (*reorganizacja sieci operacyjnej i sieci wartości – kreowanie niezafałszowanych skryptów poznawczych i atrybucji*).
- Nabywanie nowych kompetencji indywidualnych i społecznych.
- Pełnienie alternatywnych ról społecznych.

OD KOREKCJI DO ROZWOJU. DWA OBLICZA PEDAGOGIKI RESOCJALIZACYJNEJ

- Efekty resocjalizacji opartej na paradygmacie behawioralno-psychodynamicznym – tzw. Resocjalizacji tradycyjnej czy klasycznej
(pozbawianie fragmentów dotychczasowej tożsamości społecznej - poprzez stygmatyzowanie w dewiacyjnej roli oraz dekompletowanie Ja indywidualnego – poprzez zaniżenie poczucia kontroli i wartości).

EFEKTY TWÓRCZEJ RESOCJALIZACJI

rozumianej jako proces destygmatyzacji

